

شناسایی میزان ادراک از حقوق شهروندی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان

امیر عباس بابکیان پور^۱، سید نادر عقیلیان^۲

^۱ دانشجوی کارشناسی ارشد مدیریت شهری، گروه مدیریت، دانشکده علوم انسانی، واحد همدان، دانشگاه آزاد اسلامی، همدان، ایران.

^۲ مربی دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی و درمانی استان همدان، گروه پزشکی و قانونی و اخلاق حرفه‌ای.

نام نویسنده مسئول:

امیر عباس بابکیان پور

چکیده

پژوهش حاضر با هدف شناسایی میزان ادراک از حقوق شهروندی در بین دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان انجام شد. تحقیق حاضر از دیدگاه هدف، تحقیقی کاربردی، از دیدگاه نحوه کنترل، پیمایشی و زمینه یابی، از لحاظ زمانی، مقطعی و از لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها یک تحقیق میدانی بود. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ بودند که تعداد کل آنان ۱۰۹۹۳ نفر بود. نمونه آماری با استفاده از جدول مورگان و کرجسی به روش تصادفی نسبی به تعداد ۳۷۳ نفر انتخاب گردید. ابزار اندازه‌گیری پژوهش حاضر، پرسشنامه میزان ادراک از حقوق شهروندی بود که برگرفته از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران بود. نتایج پژوهش حاکی از آن بود که میزان ادراک از حقوق شهروندی در نزد دانشجویان با ۵۹/۸٪ در حد بالایی نبود. همچنین تبعیض در عمل به قانون بیشترین اهمیت را برای دانشجویان داشته و بعد از آن به ترتیب آزادی و امنیت فردی، آزادی عقیده، مجازات به موجب قانون، آزادی در انتخاب شغل، حق مسکن، ممنوعیت شکنجه، آزادی در اقامت، آزادی در تابعیت یا ملیت و نیز حق اقامت قرار داشتند. از طرفی ارتباط معنی داری بین جنسیت و سن دانشجویان با میزان ادراک از حقوق شهروندی وجود داشت. **واژگان کلیدی:** حقوق، شهروند، حقوق شهروندی.

مقدمه

جذابیت شهروندی^۱ صرفاً به خاطر منافع نیست که به فرد می‌رساند. شهروندی همواره یک ایده دوجانبه و بنابراین، یک ایده اجتماعی است. قابل تصور است که یک جامعه بتواند بدون بیان رسمی حقوق به درستی کار کند، اما به سختی می‌تواند وجود یک جامعه انسانی باثبات را بدون وجود حس تعهد میان اعضایش تصور نمود [۱۶]. بنابراین یکی از مولفه‌های مهم اجتماعی، سیاسی و حقوقی دولت مدرن در جهان معاصر، جایگاه و امتیازات شهروندان و ایجاد حس تعهد در نزد آنان برای ساخت یک جامعه با ثبات می‌باشد. به دنبال تحولات اجتماعی و انقلاب‌های سیاسی در دو قرن گذشته و فروپاشی بنیان حکومت‌های خودکامه و پیدایش مفاهیم جدید در ادبیات سیاسی و حقوقی، دوره جدیدی در تجربه تاریخی بشر رقم خورد [۸]. پیدایش مجلس قانونگذاری، تفکیک قوای حکومتی، تجدید قدرت سیاسی و ظهور قوانین اساسی به عنوان میثاقی عمومی میان حاکمیت سیاسی و شهروندان، افق نوینی را در تنظیم و شفافیت روابط متقابل دولت و شهروندان گشود و حقوق و امتیازات شهروندان در قوانین اساسی دولت‌های جدید جایگاهی ممتاز یافت [۳، ۴].

شهروندی مجموعه‌ای از حقوق و تعهدات است و حقوق شهروندی^۲، به عنوان رویکردی که به انواع حقوق انسانی در جامعه اشاره می‌کند، تعامل بین فرد و جامعه را جهت می‌دهد [۱۰]. حقوق شهروندی شامل حقوق و تکالیف مردم در برابر یکدیگر و اصول، هدف‌ها، وظایف و روش انجام آن می‌باشد. شهروندی از این منظر، مجموعه گسترده‌ای از حقوق و تکالیف فردی و اجتماعی است. این حقوق و تکالیف، اگر چه فردی می‌باشند، اما برآیند آنها به پیشرفت وضعیت اجتماعی کمک خواهد کرد. همچنین حقوق شهروندی به مشارکت‌های اقتصادی، خدمات عمومی، فعالیت‌های داوطلبانه و دیگر فعالیت‌های اجتماعی که در بهبود وضعیت زندگی همه شهروندان موثر خواهد افتاد، مربوط می‌گردد. در واقع، این نگاه ضمن اشاره به حقوق شهروندی مدون و قانونی، در نگاه کلی‌تر به رفتارهای اجتماعی و اخلاقی می‌پردازد که اجتماع از شهروندان خود انتظار دارد [۱۱]. حقوق شهروندی آمیخته‌ای از وظایف و مسئولیت‌های افراد اجتماع در قبال یکدیگر، دولت، شهر و اجتماع می‌باشد. حقوق شهروندی یکی از عوامل مهم و تأثیرگذار در توسعه و رفاه اجتماع است و دلالت بر مجموعه‌ای از حقوق مدنی، سیاسی و اجتماعی دارد که افراد به سبب عضویت در یک دولت و ملت از آن برخوردار می‌شوند و توسط قانون از آن حقوق پاسداری و حمایت می‌گردد [۱۵].

همان‌طور که اشاره شد، حقوق شهروندی تلفیقی از مسئولیت‌های افراد جامعه در قبال یکدیگر، شهرداری‌ها و اجتماع می‌باشد. در همین رابطه پژوهش شجاع (۱۳۹۶) [۹] که به بررسی رابطه آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی با پاسخگویی و شفافیت شهرداری پرداخت، نشان داد که مردم جامعه و شهرداری‌ها مسئولیت‌های متقابلی در برابر یکدیگر دارند و این وظایف می‌بایست شفاف و قابل پاسخگویی باشد. انتظاری که اجتماع از شهروندان دارد، منوط به سطح دانش و آگاهی آنان به حقوق شهروندی می‌باشد. ادراک از حقوق شهروندی به معنای شناخت شهروندان از وظایف حکومت در قبال آنان و تلاش برای تحقق حقوق و اجرای تعهدات حاکمیت می‌باشد [۵]. به عبارتی دیگر، منظور از آگاهی از حقوق شهروندی این است که افراد در ذهن خود در مورد حقوق شهروندی چه چیزهایی را می‌دانند و این دانسته‌ها چقدر با واقعیت تطابق دارد [۱۲] و از سوی دیگر تا چه میزان این حقوق برای آنان اهمیت و اولویت دارد. بنابراین ادراک از حقوق شهروندی به شناخت حقوق شهروندان در سطح شهر برای رفاه خویش مربوط می‌شود.

در این راستا، تحقیقات بسیاری با موضوع حقوق شهروندی در داخل و خارج از کشور انجام شده است که حقوق شهروندی را از جنبه‌های مختلف مورد بررسی قرار داده و به بررسی شناخت و آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی آنان پرداخته است. بیرانوند و همکاران (۱۳۹۵) [۷] در پژوهشی که به بررسی تعیین‌کننده‌های آگاهی از حقوق شهروندی پرداختند، نشان دادند که متغیرهایی از جمله درآمد، عدالت اجتماعی، رفاه و مشارکت بیشترین تأثیر را بر آگاهی از حقوق شهروندی دارد. قهرمانی و داوودپور (۱۳۹۴) [۱۲] که به بررسی سنجش میزان آگاهی اساتید دانشگاه از حقوق شهروندی پرداختند، به این نتیجه رسیدند که اساتید دانشگاه از سطح آگاهی بالایی در زمینه حقوق شهروندی برخوردار هستند. در مطالعه دیگری که توسط حسینی و همکاران (۱۳۹۴) [۸] با عنوان «ارزیابی میزان آگاهی از حقوق شهروندی در میان دانشجویان» بود، مشخص شد که میزان آگاهی از حقوق شهروندی در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی نسبت به میانگین جامعه در سطح پائینی قرار دارد. پژوهش پیترسون و نالز^۳ (۲۰۰۹) [19] که با هدف کشف میزان آگاهی دانشجو معلمانی که در زمینه برنامه‌های آموزش و پرورش انگلستان به عنوان متخصصین برنامه‌های آموزشی در حال فارغ التحصیل شدن بودند، نشان داد که ۴۷ درصد از دانشجو معلمان آگاهی زیادی نسبت به مفهوم شهروند فعال داشتند. در بین شهروندان، دانشجویان به عنوان قشر تحصیلکرده و با دانش و آگاهی بالا می‌بایست درک بهتری نسبت به حقوق شهروندی خویش داشته باشند، زیرا این قشر از جامعه آینده ساز کشور بوده و ناآگاهی آنان نسبت به امور مختلف از جمله امور مهمی مانند حقوق شهروندی می‌تواند

1. citizenship

2. Citizenship Rights

3. Peterson & Knowles

اثرات نامناسبی بر آینده کشور بگذارد. نتایج تحقیقات نشان می‌دهد که گروه‌های قابل توجهی از نوجوانان و جوانان ایرانی دچار ضعف‌های اساسی در هویت اجتماعی و مدنی هستند [۱۱]. لذا دانشجویان باید به حقوق شهروندی خود آگاهی و درباره جامعه مسئولیت پذیر باشند [17].

امروزه حقوق شهروندی جزء لاینفک جامعه مدنی و مبنای تشکیل آن به شمار می‌رود، چرا که امکان مشارکت داوطلبانه همه افراد را در تمام عرصه‌های اجتماعی فراهم می‌سازد. بنابراین در گذر از جوامع سنتی به مدرن تغییراتی در جهت تحقق حقوق شهروندی در سطوح فردی و ساختاری پدید می‌آید [۱۶]. حال آن که کشور ایران با پیروزی انقلاب مشروطیت از حدود صد سال قبل، قدم در یک فرایند گذار از جامعه سنتی به یک جامعه توسعه یافته و پیشرفت گذاشته است و از این لحاظ بین کشورهای منطقه، کشوری پیشرو به حساب می‌آید، با این حال به نظر می‌رسد که دوران گذار بسیار طولانی شده است [۱۳]. از سوی دیگر از آنجا که برای ارتقای سرعت در این گذار، نیاز به دانش و آگاهی و مشارکت هر چه بیشتر جوانان و دانشجویان در بسیاری از امور جامعه احساس می‌شود، اما آن طور که باید و شاید نسل آینده ساز و جوان کشور نسبت به بسیاری از مسائل شهروندی، دانش و آگاهی لازم و کافی را ندارند و این امر می‌تواند تأثیرات بسیار سوءای بر حال و آینده کشور از حیث کاهش سرعت پیشرفت و پیشگامی در بسیاری از جهات می‌باشد. بنابراین مسأله اصلی که سبب شد پژوهشگر به بررسی این موضوع بپردازد آن است که دانش و آگاهی دانشجویان به عنوان قشر تحصیل کرده جامعه، محدود به اطلاعات مربوط به تخصصی که در آن مشغول به تحصیل هستند بوده و کمتر دانشجویی از حقوق خود در تمامی جهات آگاهی کامل و جامعی دارد که این امر می‌تواند منجر به افزایش بسیاری از گرفتاری‌های اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی برای آنان که در مراحل آغازین ورود به جامعه و اشتغال هستند، شود. حال با توجه به توضیحات فوق این سوال در ذهن محقق مطرح می‌شود که میزان آگاهی و ادراک دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان از حقوق شهروندی در چه حدی است؟ بنابراین در حالت کلی می‌توان سوالات ذیل را مطرح نمود:

- ۱- میزان ادراک از حقوق شهروندی در نزد دانشجویان چقدر است؟
- ۲- آیا انواع حقوق شهروندی برای دانشجویان اولویت یکسانی دارد؟
- ۳- آیا ارتباط معنی داری بین جنسیت و سن دانشجویان با میزان ادراک از حقوق شهروندی در نزد آنان وجود دارد؟

۱- مبانی نظری

۱-۱ حقوق

حق آن رابطه حقوقی است که به سبب آن، قانون به یکی از اشخاص این توانایی را می‌دهد تا به گونه‌ای تک و ویژه بر چیزی معین تسلط و چیرگی یابد (آن را تصرف کند) و یا از شخص دیگر انجام یا انجام ندادن چیزی یا کاری معین را بخواهد [۱]. بنابراین حق عبارت است از قدرت، امتیاز، سلطه یا خواسته‌های پیوسته و جدانشدنی که قانون برای یک شخص می‌شناسد. حقوق هر کشوری برای شخص حقیقی یا حقوقی، در برابر دیگران، امتیازی می‌شناسد. این امتیاز که برای حفظ منافع اشخاص در جامعه از سوی قانون داده می‌شود، «حق» نام دارد و جمع آن «حقوق» است [۱۴].

۲-۱ شهروند

در ادبیات گسترده نظریه‌های شهروندی، هسته مشترک تعاریف ارائه شده از شهروندی به شرح ذیل است [۱۴].

- ۱- نوعی پایگاه و نقش اجتماعی مدرن برای تمامی اعضای جامعه؛
- ۲- مجموعه بهم پیوسته‌ای از وظایف، حقوق، تکالیف و مسئولیت‌ها و تعهدات اجتماعی، سیاسی، حقوقی، اقتصادی و فرهنگی همگانی، برابر و یکسان؛
- ۳- احساس تعلق و عضویت اجتماعی مدرن برای مشارکت جدی و فعالانه در جامعه و حوزه‌های اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی؛
- ۴- برخورداری عادلانه و منصفانه تمامی اعضای جامعه از مزایا، منافع و امتیازات اجتماعی، اقتصادی، سیاسی، حقوقی و فرهنگی فارغ از تعلق طبقاتی، نژادی، مذهبی و قومی؛

۳-۱ حقوق شهروندی

حقوق شهروندی مجموعه‌ای از وظایف و حقوقی است که در یک ارتباط متقابل شکل می‌گیرد. افراد زمانی به وظایف خود به خوبی عمل می‌کنند که احساس کنند حقوقشان رعایت شده است. زمانی که احساس کنند حقوقشان پایمال شده واکنش متفاوتی خواهند داشت. این احساس درونی مردم در مورد حق قانونی خود و دیگران، هویت شهروندی را پدید می‌آورد [۱۲].

۴-۱ قانون اساسی جمهوری اسلامی و حقوق شهروندی

قانون اساسی جمهوری اسلامی مصوب ۱۳۵۸ پس از تشریح اصولی در فصل اول و بیان زبان، خط، تاریخ و پرچم رسمی کشور، در فصل سوم به حقوق ملت پرداخته است. مهمترین حقوق شهروندی، البته بیان جزئیات آن با قوانین عادی است در این فصل مورد توجه قرار گرفته است [۳،۴]. حقوق شهروندی طبق قانون اساسی به شرح ذیل می‌باشد:

جدول شماره (۱): حقوق شهروندی برگرفته از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

- اصل ۲۲:** تفتیش عقاید ممنوع است و هیچکس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده‌ای مورد تعرض و مواخذه قرار داد.
- ماده ۲۳:** هر انسانی حق دارد صاحب شغل بوده و آزادانه شغل خویش را انتخاب کند. شرایط کاری منصفانه مورد رضایت خویش را دارا باشد و سزاوار حمایت در برابر بیکاری است.
- اصل ۳۳:** هیچ کس را نمی‌توان از محل اقامت خود تبعید کرد و یا از اقامت در محل مورد علاقه ممنوع یا به اقامت در محلی مجبور ساخت، مگر در مواردی که قانون مقرر می‌دارد.
- اصل ۳۶:** حکم به مجازات و اجرای آن باید تنها از طریق دادگاه صالح و موجب قانون باشد.
- اصل ۳۸:** هر گونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاعات ممنوع است. اجبار شخص به شهادت و اقرار یا سوگند مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می‌شود.
- اصل ۳۱:** داشتن مسکن مناسب حق هر فرد و خانواده ایرانی است. دولت موظف است با رعایت اولویت برای آنها که نیازمندترند، بخصوص روستائین و کارگران زمینه اجرای این اصل را فراهم کند.
- ماده ۷:** همه در برابر قانون برابرند و همگان سزاوار آند تا بدون هیچ تبعیضی به طور مساوی در پناه قانون باشند، همه باید در برابر هر گونه عمل تحریک آمیزی که منجر به چنین تبعیضاتی شود حفظ شوند.
- ماده ۳:** هر فردی سزاوار و محق به زندگی، آزادی و امنیت فردی است.
- ماده ۱۳:** هر انسانی سزاوار و محق به داشتن آزادی جا به جایی و اقامت در درون مرزهای مملکت است.
- ماده ۱۵:** هر انسانی سزاوار و محق به داشتن تابعی است و هیچ کس را نمی‌توان خودسرانه از ملیت (تابعیت) خویش محروم ساخت یا او را مجبور به تغییر آن کرد.

۵-۱ ادراک از حقوق شهروندی

همان طور که گفته شد مبنای حقوق شهروندی در پژوهش حاضر قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد و آگاهی از حقوق شهروندی این است که افراد در ذهن خود در مورد حقوق شهروندی چه دانشی دارند و این دانسته‌های آنان چقدر برای آنان دارای اهمیت است. میزان ادراک از حقوق شهروندی به معنی آگاهی شهروندان از امتیازات و آزادی‌هایی است که به وسیله قانون اساسی کشورها مورد حمایت قرار گرفته و رعایت آن ضمانت شده است [۱۴].

۲- روش شناسی پژوهش

تحقیق حاضر از دیدگاه هدف، تحقیقی کاربردی، از دیدگاه نحوه کنترل، پیمایشی و زمینه یابی، از لحاظ زمانی، مقطعی و از لحاظ شیوه گردآوری داده‌ها یک تحقیق میدانی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل تمامی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان در سال تحصیلی ۹۷-۱۳۹۶ می‌باشد که تعداد کل آنان ۱۰۹۹۳ نفر (دانشکده علوم انسانی=۵۶۴۶ نفر، دانشکده علوم پایه=۱۱۷۰ نفر، دانشکده فنی و مهندسی=۲۶۱۰ نفر، دانشکده هنر و معماری=۱۵۶۷ نفر) است.

نمونه آماری با استفاده از جدول مورگان و کرجسی به روش تصادفی نسبی (به نسبت دانشکده‌های دانشگاه) به تعداد ۳۷۳ نفر انتخاب گردید. ابزار اندازه‌گیری پژوهش حاضر، پرسشنامه میزان ادراک از حقوق شهروندی می‌باشد که برگرفته از قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران است و از آن جا که مهمترین حقوق شهروندان در قوانین پیش بینی شده اند و اصل‌های متعددی در قانون اساسی مربوط به حقوق شهروندان و دولت می‌باشد [۶]، در این پژوهش با مرور قانون اساسی، ادبیات تحقیق و بررسی پیشینه تجربی پژوهش، قوانین حقوق شهروندی موجود در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران در پنج اصل (اصل ۲۳، ۳۱، ۳۳، ۳۶، ۳۸) و پنج ماده (۳، ۷، ۱۳، ۱۵ و ۲۳) استخراج شد و سپس براساس آن پرسشنامه‌ای با تعداد ۱۰ سوال برای بررسی میزان ادراک از حقوق شهروندی در نظر گرفته شد که این سوالات براساس طیف لیکرت پنج درجه‌ای (خیلی کم=۱، کم=۲،

متوسط=۳، زیاد=۴ و خیلی زیاد=۵) نمره گذاری شدند. میزان اهمیت این حقوق نیز در قالب ۱۰ سوال دیگر براساس طیف لیکرت (خیلی مهم نیست=۱، مهم نیست=۲، تاحدودی مهم است=۳، مهم است=۴ و خیلی مهم است=۵) در نظر گرفته شد. همچنین در ابتدای پرسشنامه نیز مشخصات فردی از جمله جنسیت و سن مورد سنجش قرار گرفت. لازم به ذکر است که تجزیه و تحلیل‌های آماری با بهره‌گیری از آزمون‌های آماری t تک نمونه ای، فریدمن، خی دو و اسپیرمن با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS ویرایش ۲۵ انجام شد.

۳- یافته‌های پژوهش

در پژوهش حاضر، از بین ۳۷۳ نفر از دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان، ۲۰۲ نفر (۵۴/۲٪) زن و ۱۷۱ نفر (۴۵/۸٪) مرد بودند. دانشجویان از لحاظ سنی در چهار گروه کمتر از ۳۰ سال با تعداد فراوانی ۱۲۰ نفر (۳۲/۲٪)، بین ۳۱ الی ۴۰ سال با ۱۶۸ نفر (۴۵٪)، بین ۴۱ الی ۵۰ سال با ۵۹ نفر (۱۵/۸٪) و بیشتر از ۵۱ سال با ۲۶ نفر (۷٪) قرار گرفتند.

۳-۱- سوال اول پژوهش

میزان ادراک از حقوق شهروندی در نزد دانشجویان چقدر است؟

جهت بررسی سوال اول پژوهش از آزمون پارامتریک t تک نمونه ای استفاده گردید. بدین علت از این آزمون استفاده می‌شود که متغیر پژوهش (میزان ادراک از حقوق شهروندی) دارای مقیاس کمی و نیز از توزیع نرمال تبعیت می‌کند و هم این که میانگین نمونه مورد مطالعه با یک مقدار از پیش تعیین شده (حد استاندارد) مقایسه می‌شود [۲]. جدول شماره (۲) به بررسی سوال اول پژوهش می‌پردازد.

جدول شماره (۲): بررسی سوال اول پژوهش

متغیر	میانگی ن	درصد	انحراف استاندارد	چولگی	کشیدگی	ارزش تست	آماره t	درجه آزادی	سطح معنادارای	تفاوت میانگین
حقوق شهروندی	۲/۹۹	۵۹/۸	۰/۹۳۷	-۰/۲۱۷	-۰/۸۹۲	۳	-۰/۱۳۶	۳۷۲	۰/۸۹۲	-۰/۰۰۶
آزادی عقیده (اصل ۲۳)	۳/۰۲	۶۰/۴	۱/۲۸۳	-۰/۰۴۳	-۰/۸۷۲		۰/۲۶		۰/۷۹۵	۰/۰۱۷
آزادی در انتخاب شغل (ماده ۲۳)	۲/۹۲	۵۸/۴	۱/۴۱۹	۰/۰۶۴	-۱/۲۶۸		-۱/۰۵۸		۰/۲۹۱	-۰/۰۷۸
حق اقامت (اصل ۲۳)	۲/۹۶	۵۹/۲	۱/۲۷۳	۰/۱۳۱	-۰/۹۳۸		-۰/۵۶۲		۰/۵۷۵	-۰/۰۳۷
مجازات به موجب قانون (اصل ۳۶)	۳/۱۳	۶۲/۶	۱/۴۳۳	-۰/۰۴۶	-۱/۳۶۸		۱/۷۳۴		۰/۰۸۴	۰/۱۲۹
ممنوعیت شکنجه (اصل ۳۸)	۲/۸۶	۵۷/۲	۱/۴۱۹	۰/۱۶۳	-۱/۲۸۷		-۱/۸۹۸		۰/۰۵۸	-۰/۱۳۹
حق مسکن (اصل ۳۱)	۲/۶۲	۵۲/۴	۱/۳۹۵	۰/۳۸	-۱/۱۲۳		-۵/۲۳۴		۰/۰۰۱	-۰/۳۷۸
تبعیض در عمل به قانون (ماده ۷)	۳/۰۹	۶۱/۸	۱/۳۰۷	-۰/۱۶۷	-۱/۰۹۳		۱/۲۶۸		۰/۲۰۶	۰/۰۸۶
آزادی و امنیت فردی (ماده ۳)	۳/۲۴	۶۴/۸	۱/۴۱۴	-۰/۲۲۷	-۱/۲۳۶		۳/۳۲۳		۰/۰۰۱	۰/۲۴۳
آزادی در اقامت (ماده ۱۳)	۳/۰۴	۶۰/۸	۱/۳۹۹	-۰/۰۰۶	-۱/۲۷۲		۰/۵۵۵		۰/۵۷۹	۰/۰۴
آزادی در تابعیت یا ملیت (ماده ۱۵)	۳/۰۵	۶۱	۱/۲۸۱	-۰/۰۰۳	-۰/۹۷۴	۰/۷۶۸	۰/۴۴۳	۰/۰۵۱		

براساس جدول شماره (۲) می‌توان نتیجه گرفت که میزان چولگی و کشیدگی تمامی متغیرها به ترتیب در بازه ۳ و ۳- و نیز ۵ و ۵- می‌باشند [18]، بنابراین توزیع داده‌های متغیرهای پژوهش نرمال می‌باشند. همچنین میانگین متغیرهای حقوق شهروندی، ماده ۲۳، اصل ۳۳، اصل ۳۸ و اصل

۳۱ کمتر از مقدار استاندارد (مقدار ارزشی=۳) است، در حالی که میانگین اصل ۲۳، اصل ۳۶، ماده ۷، ماده ۳، ماده ۱۳ و ماده ۱۵ بیشتر از مقدار استاندارد می‌باشد (لازم به ذکر است که مقدار ارزشی یا عدد ۳، همان گزینه متوسط مربوط به سوالات پرسشنامه است). از طرفی سطح معنی داری متغیر حقوق شهروندی بیشتر از ۰/۰۵ بوده، بنابراین با سطح اطمینان ۹۵٪ میزان ادراک از حقوق شهروندی در نزد دانشجویان با ۵۹/۸٪ در حد بالایی نمی‌باشد. تنها حقوقی که میزان آن در نزد دانشجویان به طور معناداری بالا است، مربوط به آزادی و امنیت فردی یا همان ماده (۳) است که مقدار آن حدود ۶۴/۸٪ می‌باشد. پس در کل می‌توان نتیجه گرفت که میزان ادراک از حقوق شهروندی در نزد دانشجویان در سطح بالایی نمی‌باشد.

۲-۳ سوال دوم پژوهش

آیا انواع حقوق شهروندی برای دانشجویان اولویت یکسانی دارد؟

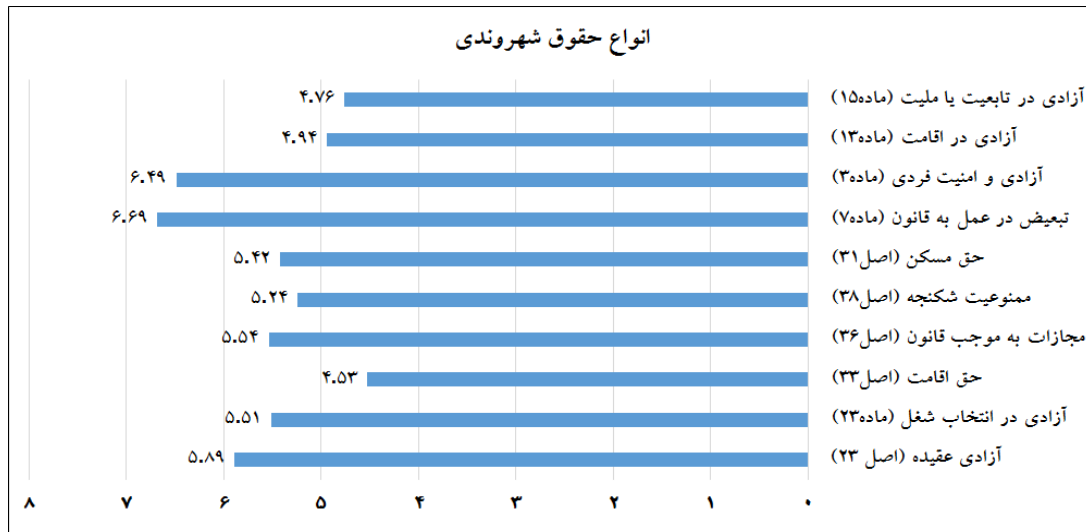
جهت بررسی سوال دوم پژوهش از آزمون فریدمن^۱ استفاده می‌شود. بدین علت از این آزمون استفاده می‌شود که می‌توان با بهره‌گیری از میانگین رتبه، انواع حقوق شهروندی را رتبه‌بندی نمود و یکسان بودن و یا عدم یکسان بودن اولویت انواع حقوق شهروندی را مورد بررسی قرار داد. لذا جدول شماره (۳) به بررسی اولویت‌بندی انواع حقوق شهروندی می‌پردازد.

جدول شماره (۳): بررسی سوال دوم پژوهش

متغیر	میانگین رتبه	اولویت بندی	آماره کای اسکور	درجه آزادی	سطح معنی داری
آزادی عقیده (اصل ۲۳)	۵/۸۹	۳	۳۰۰/۵۲۶	۹	۰/۰۰۱
آزادی در انتخاب شغل (ماده ۲۳)	۵/۵۱	۵			
حق اقامت (اصل ۳۳)	۴/۵۳	۱۰			
مجازات به موجب قانون (اصل ۳۶)	۵/۵۴	۴			
ممنوعیت شکنجه (اصل ۳۸)	۵/۲۴	۷			
حق مسکن (اصل ۳۱)	۵/۴۲	۶			
تبعیض در عمل به قانون (ماده ۷)	۶/۶۹	۱			
آزادی و امنیت فردی (ماده ۳)	۶/۴۹	۲			
آزادی در اقامت (ماده ۱۳)	۴/۹۴	۸			
آزادی در تابعیت یا ملیت (ماده ۱۵)	۴/۷۶	۹			

جدول شماره (۳) نشان می‌دهد که ماده ۷ یا همان تبعیض در عمل به قانون بیشترین اهمیت را برای دانشجویان داشته و بعد از آن به ترتیب آزادی و امنیت فردی، آزادی عقیده، مجازات به موجب قانون، آزادی در انتخاب شغل، حق مسکن، ممنوعیت شکنجه، آزادی در اقامت، آزادی در تابعیت یا ملیت و نیز حق اقامت قرار دارند. از طرفی، سطح معناداری بدست آمده از آماره کای اسکور از آزمون فریدمن، گویای این مطلب است که درصد خطای تأیید اثر معناداری آزمون فوق با سطح اطمینان ۹۵٪ معنادار می‌باشد و لذا انواع حقوق شهروندی برای دانشجویان اولویت یکسانی ندارد.

^۱ Freadman

نمودار شماره (۱): نمودار ستونی رتبه‌بندی انواع حقوق شهروندی

۳-۳ سوال سوم پژوهش

آیا ارتباط معنی داری بین جنسیت و سن دانشجویان با میزان ادراک از حقوق شهروندی در نزد آنان وجود دارد؟ جهت بررسی ارتباط معنی دار بین جنسیت و میزان ادراک از حقوق شهروندی دانشجویان از آزمون همبستگی خی دو^۵ تحت آزمون تعقیبی اتا^۶ استفاده می‌گردد. علت استفاده از این آزمون آن است که متغیر مستقل (جنسیت) براساس مقیاس اسمی و به صورت دو بخشی است و متغیر وابسته (ادراک از حقوق شهروندی) براساس مقیاس کمی می‌باشد، لذا از آزمون خی دو استفاده می‌شود و برای به دست آوردن شدت رابطه نیز از آزمون تعقیبی اتا بهره‌گیری خواهد شد [۲]. جدول شماره (۴) با استفاده از آزمون فوق به بررسی ارتباط بین جنسیت و میزان ادراک از حقوق شهروندی در نزد دانشجویان می‌پردازد.

جدول شماره (۴): بررسی ارتباط جنسیت و میزان ادراک از حقوق شهروندی

جنسیت	میانگین	مقدار خی دو	درجه آزادی	سطح معنی داری	مقدار آزمون اتا
زن	۲/۹۹	۱۱۷/۵۸۹	۴۰	۰/۰۰۱	۰/۵۶۱
مرد	۳/۰۱				

سطح معناداری به دست آمده از آزمون خی دو در جدول شماره (۴)، کوچکتر از ۰/۰۵ می‌باشد که نشان می‌دهد با سطح اطمینان ۹۵٪ بین دو متغیر ارتباط معناداری وجود دارد. لذا می‌توان گفت که بین جنسیت و میزان ادراک از حقوق شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان رابطه وجود دارد. همچنین مشخص شد که میانگین ادراک از حقوق شهروندی در بین مردان بیشتر از زنان می‌باشد. جهت بررسی ارتباط معنی دار بین سن و میزان ادراک از حقوق شهروندی دانشجویان از آزمون همبستگی اسپیرمن^۷ استفاده می‌گردد. علت استفاده از این آزمون آن است که متغیر مستقل (سن) براساس مقیاس ترتیبی بوده و متغیر وابسته (ادراک از حقوق شهروندی) براساس مقیاس کمی می‌باشد و چون حجم نمونه بیشتر از ۲۰۰ نفر می‌باشد، لذا از آزمون اسپیرمن استفاده می‌شود (مومنی، ۱۳۹۵). جدول شماره (۵) با استفاده از آزمون فوق به بررسی ارتباط بین سن و میزان ادراک از حقوق شهروندی دانشجویان می‌پردازد.

جدول شماره (۵): بررسی ارتباط سن و میزان ادراک از حقوق شهروندی

سن	میانگین	ضریب همبستگی	سطح معناداری
کمتر از ۳۰ سال	۲/۸	۰/۱۷۲	۰/۰۰۱
۳۱ الی ۴۰ سال	۳/۰۱		

5. Chi-square

6. Eta

7. Spearman's rho

		۳/۲۲	۴۱الی ۵۰ سال
		۳/۱۹	بیشتر از ۵۱ سال

سطح معناداری به دست آمده از آزمون اسپیرمن در جدول شماره (۵)، کوچکتر از ۰/۰۵ می باشد که نشان می دهد با سطح اطمینان ۹۵٪ بین دو متغیر ارتباط معناداری وجود دارد. لذا می توان گفت که بین سن و میزان ادراک از حقوق شهروندی دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان رابطه وجود دارد. از سوی دیگر ضریب همبستگی مثبت گویای این مطلب است که با افزایش سن دانشجویان، میزان ادراک از حقوق شهروندی در نزد آنان بیشتر خواهد شد. از طرفی، کمترین میزان ادراک از حقوق شهروندی در بین گروه سنی کمتر از ۳۰ سال و بیشترین آن مربوط به گروه سنی ۴۱ الی ۵۰ سال است.

نتیجه گیری

نتایج به دست آمده از تحلیل سوال اول پژوهش نشان داد که میزان ادراک از حقوق شهروندی در نزد دانشجویان در حد بالایی نمی‌باشد. در واقع دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان شناخت و آگاهی کافی در زمینه حقوق شهروندی خود نداشتند. نتایج نشان داد که میزان ادراک از حقوق شهروندی دانشجویان حدود ۵۹/۸٪ می‌باشد. در حالی که میزان ادراک دانشجویان از آزادی عقیده ۶۰/۴٪، آزادی در انتخاب شغلی ۵۸/۴٪، حق اقامت ۵۹/۲٪، مجازات به موجب قانون ۶۲/۶٪، ممنوعیت شکنجه ۵۷/۲٪، حق مسکن ۵۲/۴٪، تبعیض در عمل به قانون ۶۱/۸٪، آزادی و امنیت فردی ۶۴/۸٪، آزادی در اقامت ۶۰/۸٪ و نیز آزادی در تابعیت یا ملیت ۶۱٪ می‌باشد. نتایج پژوهش حاضر با نتیجه پژوهش‌های حسینی و همکاران (۱۳۹۴) [۸] و پیترسون و نالز (۲۰۰۹) [۱۹] همسو می‌باشد، زیرا ایشان در تحقیقات خود نیز به این نتیجه رسیدند که سطح آگاهی از حقوق شهروندی در بین دانشجویان در سطح پایینی می‌باشد.

علت چنین امری می‌تواند برگرفته از میزان مطالعه و تحقیق کم دانشجویان در زمینه حقوق خویش می‌باشد. دانشجویان بیشتر بر دروس تحصیلی و تخصص خود تمرکز دارند و توجه کافی به حقوق شهروندی خویش ندارند که چنین امری می‌تواند مشکلات بسیاری را در جنبه‌های مختلف زندگی به خصوص در زمینه مسائل تحصیلی و شغلی برای آنان ایجاد نماید. زیرا ناآگاهی نسبت به حقوق خویش باعث می‌گردد که در بسیاری از موارد حق افراد بدون آن که اطلاع دقیقی از آن داشته باشند، تضعیف شود و در نتیجه مشکلات عدیده‌ای در زندگی کاری و تحصیلی آنان ایجاد شود.

تحلیل سوال دوم پژوهش نشان داد که انواع حقوق شهروندی برای دانشجویان اولویت یکسانی ندارد. زیرا مشخص شد که تبعیض در عمل به قانون برای اکثر دانشجویان اهمیت بسیاری نسبت به دیگر حقوق شهروندی دارد. علت این امر آن است که دانشجویان خواهان ایجاد برابری و عدالت هستند. همچنین مشخص شد که آزادی و امنیت فردی برای دانشجویان دارای اهمیت بالایی است. رتبه سوم اهمیت حقوق شهروندی، مربوط به آزادی عقیده است. دانشجویان خواهان آن هستند که بتوانند مطابق با قانون اساسی و چارچوب‌های تعیین شده به راحتی عقاید و نظرات خویش را مطرح سازند.

تحلیل سوال سوم پژوهش نشان داد که ارتباط معنی داری بین سن و جنسیت دانشجویان با میزان ادراک از حقوق شهروندی وجود داشت. در حقیقت مشخص شد که مردان بیشتر از زنان از حقوق شهروندی اطلاع داشته و هرچه سن دانشجویان بیشتر می‌شود، میزان ادراک و آگاهی آنان از حقوق شهروندی افزایش می‌یابد. علت آن که مردان دانش و آگاهی بیشتری نسبت به زنان در رابطه حقوق شهروندی دارند آن است که مردان بیشتر از زنان در کشور ما در محیط‌های اجتماعی حضور دارند و مشارکت آنها می‌تواند زمینه ساز ادراک و آگاهی آنان در راستای حقوق شهروندی باشد. همچنین علت آن که افراد با سنین بالاتر درک بهتری از حقوق شهروندی دارند آن است که دانشجویان با سنین بالاتر نسبت به دانشجویان با سنین پایین‌تر، بیشتر در محیط‌های اجتماعی حضور داشته و اکثراً شاغل بوده و هرچه سن بیشتر می‌شود، سوابق اجرایی و کاری افراد بیشتر شده و این امر باعث می‌گردد که فرد مطالعه و دانش بیشتری در زمینه مسائل حقوقی خود داشته باشد.

پیشنهادها

حال با توجه به نتایج به دست آمده به مسئولین مربوطه در دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان پیشنهاد می‌شود که با برگزاری همایش‌ها و کارگاه‌های آموزشی در زمینه مسائل حقوقی با همکاری سازمان‌های ذیصلاح از جمله دادگستری و شهرداری و بهره‌گیری از کارشناسان مجرب آنان، زمینه ارتقای ادراک از حقوق شهروندی را در نزد دانشجویان و به خصوص دانشجویان زن و دانشجویان با سنین پایین‌تر فراهم آورند.

از آن جا که آزادی و امنیت فردی برای اکثر دانشجویان از درجه اهمیت بالایی نسبت به دیگر حقوق شهروندی برخوردار است، به تمامی مسئولین امر در دانشگاه آزاد اسلامی واحد همدان پیشنهاد می‌گردد که با برگزاری میزگردها و تریبون‌های آزاد به صورت هرچه مدون‌تر و بیشتر در بین دانشجویان، فضا را برای چنین حقی در نزد آنان بیش از پیش فراهم آورند.

منابع و مراجع

- [۱] ساکت، محمد حسین (۱۳۸۷). حقوق شناسی. تهران: نشر ثالث.
- [۲] مومنی، منصور (۱۳۹۵). تجزیه و تحلیل آماری با نرم افزار SPSS. تهران: کتاب نو.
- [۳] احمدی طباطبائی، محمدرضا (۱۳۸۸). حقوق شهروندی با تاکید بر قانون جمهوری اسلامی ایران. فصلنامه رهیافت انقلاب اسلامی، ۳(۸)، ۱۸-۳.
- [۴] احمدی طباطبائی، سیدمحمدرضا (۱۳۸۸). حقوق شهروندی با تاکید بر قانون اساسی جمهوری اسلامی. فصلنامه خط اول، ۳.
- [۵] احمدی، سیروس؛ دوکوهکی، لیلا؛ حاجی پور، محمد (۱۳۹۵). رابطه آگاهی از حقوق شهروندی و کیفیت زندگی در بین زنان ۴۴-۲۵ سال در شهر شیراز. فصلنامه علمی-پژوهشی زن و جامعه، ۷(۱)، ۴۴-۲۹.
- [۶] بندرچی، رضا (۱۳۸۳). حقوق شهروندی در حقوق اساسی ایران/ قسمت اول. مجله دادرسی ۴۶ (۵)، ۱۹-۱۵.
- [۷] بیرانوند، حمید؛ میرزایی، نیلوفر؛ ندی، ایرج؛ قمری، سعید (۱۳۹۵). بررسی تعیین کننده های آگاهی از حقوق شهروندی. سومین کنفرانس جهانی روانشناسی و علوم تربیتی، حقوق و علوم اجتماعی در آغاز هزاره سوم، شیراز: با همکاری مشترک دانشگاه علمی کاربردی آذین شوشتر- دانشگاه زرقان- واحد پژوهش دانش پژوهان همایش آفرین.
- [۸] حسینی، محمد؛ صنعتی، رحیم؛ حسینی، فریبا (۱۳۹۴). ارزیابی میزان آگاهی از حقوق شهروندی در میان دانشجویان. کنفرانس بین المللی مدیریت و علوم اجتماعی، دبی: موسسه مدیران ایده پرداز پایتخت ویرا.
- [۹] شجاع، مینا (۱۳۹۶). رابطه ی آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی با پاسخگویی و شفافیت شهرداری نمونه موردی: شهر گناباد، اولین کنفرانس بین المللی و هشتمین کنفرانس ملی برنامه ریزی و مدیریت شهری، مشهد: شورای اسلامی شهر مشهد- دانشگاه فردوسی مشهد- شهرداری و مرکز پژوهش های شورای اسلامی شهر مشهد.
- [۱۰] شریفی، اصغر؛ اسلامیه، فاطمه (۱۳۹۲). بررسی میزان آگاهی دانشجویان از حقوق شهروندی (مطالعه موردی دانشگاه آزاد اسلامی واحد سمنان). دوفصلنامه مطالعات برنامه درسی آموزش عالی، ۳(۶)، ۱۲۴-۱۰۹.
- [۱۱] عنایتی، ترانه؛ آراسته، حمیدرضا؛ ضامن، فرشیده؛ نظافتی پایانی، یوسف (۱۳۹۱). رابطه آگاهی از حقوق شهروندی با رفتار اجتماعی دانشجویان. فصلنامه اخلاق در علوم و فناوری، ۷(۲)، ۱۰-۱.
- [۱۲] قهرمانی، مریم؛ داودپور، زهره (۱۳۹۴). سنجش میزان آگاهی اساتید دانشگاه از حقوق شهروندی. مطالعات محیطی هفت حصار، ۱۱(۴)، ۸۹-۷۹.
- [۱۳] کلدی، علیرضا؛ پوردهناد، نگار (۱۳۹۱). بررسی میزان آگاهی و نگرش دانشجویان نسبت به حقوق شهروندی در تهران. مطالعات شهری، ۲(۴)، ۵۸-۲۹.
- [۱۴] محسنی، رضاعلی (۱۳۸۹). ابعاد و تحلیل حقوق شهروندی؛ راهکارهایی برای تربیت و آموزش حقوق شهروندی. فصلنامه مطالعات سیاسی، ۳(۱۰)، ۱۴۴-۱۱۷.
- [۱۵] میرعبدالعظیم زاده میرمبینی، زهرا؛ میرعبدالعظیم زاده میرمبینی، زینب؛ اسماعیلی، سعید؛ حسینی، فرشته (۱۳۹۵). حقوق شهروندی، دومین همایش بین المللی معماری، عمران و شهرسازی در آغاز هزاره سوم، تهران: کنسرسیوم آناافت شهر انجمن معماری و شهرسازی استان البرز، جامعه مهندسان شهرساز موسسه بناشهر پایدار - موسسه فرهنگی هنری سلوی نصر.
- [۱۶] هزارجریبی، جعفر؛ امانیان، ابوالفضل (۱۳۹۰). آگاهی زنان از حقوق شهروندی و عوامل موثر بر آن. مطالعات و پژوهش های شهری و منطقه ای. ۳(۹)، ۱۸-۱.
- [17] Musil M. C. T. (2003). Educating for Citizenship. Peer Review 5(3).
- [18] Kline, R. B. (2011). Principles and Practice of Structural Equation Modeling. 3rd ed, New York: The Guilford Press.
- [19] Peterson, A., & Knowles, C. (2009). Active Citizenship: A Preliminary Study into Student Teacher Understandings. Journal of Educational Research, 51(1), 39-59.